

بررسی تأثیر بازی های واجی بر عملکرد روخوانی و خواندن دانش آموزان

مریم انواری^۱

^۱ کارشناسی زبان و ادبیات فارسی، دانشگاه پیام نور جهرم

چکیده

خواندن به عنوان یکی از عمده ترین روشهای کسب معلومات و دانش، بنیادی ترین حوزه یادگیری است و چنانچه مشکلات خواندن در دانش آموزان درمان نشود، به فراگیری دانش در دانش آموزان مبتلا به این اختلال لطمه وارد می شود. یکی از شایعترین انواع اختلالهای یادگیری، اختلال خواندن (نارساخوانی) است که با نقص در توانایی برای شناخت واژه ها، خواندن کند و نادرست و درک ضعیف در غیاب هوش پایین یا نقص ذهنی قابل ملاحظه مشخص می شود. پژوهش حاضر با هدف بررسی تأثیر بازی های واجی بر عملکرد روخوانی و خواندن دانش آموزان و به روش توصیفی و از نوع تحلیل محتوا انجام شده است. نتایج پژوهش حاکی از آن است که استفاده از بازی های نرم افزاری شناختی می تواند رویکرد درمانی مؤثری در جهت بهبود عملکرد خواندن دانش آموزان نارساخوان داشته باشد. بازیهای واجی منجر به تحریک مشکلاتی از قبیل واج شناسی، صرف و نحو و درک مطلب در دانش آموزان دارای اختلال خواندن شده و در نتیجه فرصت تکرار و تمرین و مهارت ورزی را به شکل بازی و سرگرمی در یک بسته آموزشی در خانه یا مدرسه برای دانش آموز فراهم می آورند و بر بهبود عملکرد خواندن دانش آموزان مؤثر است.

واژه های کلیدی: بازی های واجی، دانش آموزان، عملکرد خواندن، روخوانی

مقدمه

یکی از مهم ترین نیازهای یادگیری دانش آموزان در زندگی امروز مهارت خواندن است. توانایی درک مطلب و تفسیر و استنتاج از متون درسی و غیر درسی، دانش آموزان را با افکار و اطلاعات جدید آشنا می کند تا راه «بهتر اندیشیدن» و «بهتر زیستن» را بیاموزند. به عبارت دیگر، «سواد خواندن» به معنای علمی و جامع آن، وسیله ای است که از طریق آن می توان به ذخایر بی انتهای تجربه بشری دست یافت. در حقیقت یادگیری مهارت خواندن، کلید یادگیری همه یادگیری هاست، زیرا بیشتر یادگیری های درسی از آن طریق صورت می گیرد. برای یادگیری دروس دیگر مانند: ریاضی، تاریخ و جغرافیا نیز باید به مهارت درک مطلب و توانایی خواندن مسلط بود. [۱]

دانستن آنکه در جهان امروز گستره موضوع «خواندن» و ابعاد پیچیده و متنوع آن، فقط به درک نشانه های نوشتاری و رمزهای کلامی محدود نمی شود، بلکه ورای این درک، خواندن علائم بصری، نشانه های الکترونیکی و متن های دیجیتالی، از جمله تحولاتی است که در حیطه سواد خواندن به صورت جدی مطرح شده است، اهمیت سواد خواندن را بیشتر نشان می دهد. درک مطلب مهمترین مسئله ای است که در فرآیند خواندن اتفاق می افتد. به فرآیند ساختن معنا و تاثیر متن بر روی خواننده درک مطلب می گویند. فرآیند خواندن بدون درک مطلب اتفاق نمی افتد. آنچه دانش آموزان را با افکار و اطلاعات جدید و به روز آشنا می سازد، توانمندی در درک مطلب، تفسیر و استنتاج از متون درسی و غیردرسی است و مقدار این توانمندی با موفقیت و پیشرفت تحصیلی هر دانش آموز ارتباط مستقیم دارد. [۲]

انجمن بین المللی ارزشیابی پیشرفت تحصیلی درک مطلب را به چهار سطح طبقه بندی کرده است. این چهار سطح از سطحی ترین تا عمیق ترین لایه های یادگیری را شامل می شوند:

۱. تمرکز و بازیابی صریح اطلاعات:

در این سطح درک نسبتاً فوری یا خودکار متن لازمه بازیابی موفقیت آمیز اطلاعات است. در این فرآیند تعبیر و تفسیر جایی در استنباط ندارد و معنا در متن به روشنی بیان شده است.

۲. استنباط مستقیم:

خوانندگان در این سطح در مورد ایده ها یا اطلاعاتی که به صراحت در متن بیان شده است، ضمن ساختن معنا از متن، به استنباطهایی ورای سطح ظاهری متون دست می یابند.

۳. تفسیر و تلفیق ایده ها و اطلاعات:

با تفسیر و تلفیق عقاید و اطلاعات به دست آمده از متن در این سطح، خوانندگان ارتباطهایی را ایجاد می کنند که علاوه بر تلویحی بودن، برپایه دیدگاه شخصی آنها تعبیر شده باشند.

۴. بررسی و ارزیابی محتوا، زبان و عناصر متنی:

توجه خواننده در این سطح از ایجاد معنا ضمن ارزیابی محتوا، زبان و عناصر متنی، به بررسی موشکافانه رد یا پذیرش متن معطوف می شود

مطالعه ای تطبیقی با عنوان «مطالعه بین المللی پیشرفت سواد خواندن» (پرلز PIRLS) توسط انجمن بین المللی ارزیابی پیشرفت تحصیلی در زمینه سواد خواندن کودکان ۹ ساله در میان کشورهای دنیا انجام شده است. یکی از مجموعه مطالعات گسترده این انجمن مطالعه پرلز است و در میان دانش آموزان کشورهای داوطلب به فاصله هر پنج سال یک بار برگزار می شود؛ نتایج این مطالعه نشان می دهد:

الف) از میان ۳۵ کشور شرکت کننده جایگاه سواد خواندن دانش آموزان ایرانی در پرلز (۲۰۰۱) در رتبه ۳۲، یعنی جلوتر از سه کشور (کویت، مراکش و بلژیک) است. متوسط عملکرد سواد خواندن این دانش آموزان در متون ادبی ۴۲۱، متون اطلاعاتی ۴۰۸ و میانگین کل ۴۱۴ است و فقط ۲۱ دانش آموز از کل تعداد ۷۴۳۰ دانش آموز، کل نمره آزمون را کسب کرده اند؛ بیش از ۶۰ درصد دانش آموزان نتایج ضعیف و خیلی ضعیف، ۲۲ درصد متوسط، و فقط ۱۸ درصد عملکرد خوب و خیلی خوب داشتند.

ب) از میان ۴۵ کشور شرکت کننده، جایگاه سواد خواندن دانش آموزان ایرانی در پرلز (۲۰۰۶) در رتبه ۴۰، یعنی جلوتر از پنج کشور (اندونزی، قطر، کویت، مراکش و آفریقای جنوبی) است. متوسط عملکرد سواد خواندن این دانش آموزان در متون ادبی ۴۲۶، متون اطلاعاتی ۴۲۰ و میانگین کل ۴۲۱ است.

ج) در هر دو مطالعه میانگین کل نمرات جهانی ۵۰۰ است و در هر سه حالت - میانگین کل، میانگین متون ادبی و میانگین متون اطلاعاتی - در هر دو مطالعه میانگین کل نمرات دانش آموزان ایرانی به طور مشخصی از میانگین جهانی کمتر است.

د) در پرلز (۲۰۰۱) متوسط عملکرد دانش آموزان ایرانی در پاسخ به سؤالات متن ادبی ۴۲۱ و متن اطلاعاتی ۴۰۸ بود که از ۱۳ نمره تفاوت حکایت دارد؛ در پرلز (۲۰۰۶) نیز متوسط عملکرد دانش آموزان ایرانی در پاسخ به سؤالات متن ادبی ۴۲۶ و متن اطلاعاتی ۴۲۰ بود که از تفاوت ۶ نمره ای حکایت می کند.

اگرچه میانگین نمرات دانش آموزان ایرانی در نتایج دو مرحله آزمون در پرلز (۲۰۰۱) و (۲۰۰۶) نشان می دهد به میزان ۷ نمره رشد داشته است، اما از نظر آماری این میزان رشد معنادار نیست و متاسفانه در زمینه سواد خواندن ضعف مفرط دانش آموزان ایرانی را نشان می دهد و چالشی جدی و بزرگ در نظام آموزشی ما بوجود آورده است. [۲]

نارساخوانی یا اختلال خواندن یکی از اختلالات یادگیری است که در توانایی خواندن و نوشتن فرد اختلال ایجاد می کند. این اختلال نوعی عدم توانایی در تشخیص واژه های مشابه هم، اشتباه حدس زدن واژه ها با در نظر گرفتن حروف ابتدا و انتهای واژه ها، آینه خوانی یا وارونه خوانی واژه ها، عدم تمایل به خواندن، مشکل جدی در هجی کردن واژه ها و دشواری در تشخیص جز از کل است. این اختلال اگر چه یک مشکل عصبی است، اما ارتباطی با بهره هوشی ندارد. [۳]

دانش آموزان نارسا خوان دارای نقایص بسیار گوناگونی هستند که منشاء آنها عملکرد نامناسب مغز است. این عملکرد نامناسب لزوما ناشی از آسیب مغزی نیست بلکه به سبب این است که مغز این افراد عملکردی متفاوت از کودکان عادی دارد. این دانش آموزان اکثرا مشکلاتی در جهت یابی فضایی، تشخیص جهات مختلف (بالا-پایین-چپ-راست-و...)، توالی حروف و کلمات و هماهنگی چشم و دست دارند. در واقع خواندن، فرایند رشد تکلم و زبان است. بدین معنا که فعالیت خواندن از زمانی آغاز می شود که کودک اولین کلمات را برای بیان مقاصد خود به کار می برد. در این هنگام کودک با دیدن یا لمس کردن شیء و یا تصاویر، آن کلمه و یا نماد برایش تداعی می شود و در حقیقت مجموعه ای از صداها جایگزین اشیاء، تصاویر و مفاهیم آنها می شوند. پس از تجربه کافی در این زمینه و با آغاز سن رفتن به مدرسه و برخورداری از آموزشهای لازم، مرحله ارتباط دادن کلمات و صداها با نمادهای نوشتاری شروع می شود. پیش نیاز درست خواندن، برخورداری از تواناییهایی چون دقت شنوایی، ادراک شنوایی و حافظه شنوایی و نیز دقت بینایی، ادراک بینایی و حافظه بینایی است. [۴]

تأثیرات اختلال یادگیری خواندن در افراد مختلف متفاوت است. به طور کلی افرادی که این مشکل را دارند در خواندن سریع و صحیح متون مشکل دارند، همچنین ممکن است در درک مطلبی که می خوانند دچار مشکل باشند. اختلال خواندن یک مشکل عصبی است که می تواند از طریق وراثت در خانواده ها منتقل شود. این اختلال در نتیجه آموزش، تدریس یا پرورش و تربیت ضعیف ایجاد نمی شود. این اختلال اگرچه ممکن است خیلی چالش برانگیز باشد، اما تقریباً همه افراد مبتلا به آن در صورت دریافت دستورالعمل و آموزش مناسب می توانند خواندن را یاد بگیرند.

مایکل باست افرادی را که دچار اختلال خواندن هستند به سه دسته تقسیم می کند: اول گروهی که اختلال خواندن آوایی دارند. این افراد مجموعه لغات نسبتاً زیاد و قابل توجهی را در ذهن شان ذخیره کرده اند اما هجی کردن آن ها ضعیف است. گروه دوم افرادی هستند که اختلال خواندن ایده ای دارند این گروه می خوانند و هجی می کنند اما در ساختار بینایی لغت اشکال دارند و گروه سوم افرادی که مشکل هر دو گروه را دارند.

از آنجا که بهبود و پیشرفت سواد خواندن و درک مطلب دانش آموزان از وظایف اصلی نظام آموزشی کشورهاست، لذا ارتقاء این مهارت باید یکی از نتایج و پیامدهای قطعی تعلیم و تربیت رسمی باشد؛ بنابراین بررسی و تحلیل چرایی و عوامل مؤثر بر بهبود عملکرد دانش آموزان در این زمینه بر عهده متولیان تعلیم و تربیت است.

یکی از روش های مورد استفاده در بهبود عملکرد خواندن، روشهای مرتبط با مهارت واج شناسی است. آگاهی واج شناختی که عبارتست از آگاهی از ساختمان آوایی کلمات، مهارتی است فرازبانی و دارای سه سطح واجی، هجایی و درون هجایی. این وقوف و آگاهی به این مهارت خوانداری می انجامد که میان کلمات نوشته شده و کلمات گفته شده رابطه و تناسبی وجود دارد. [۵] مهارت های آگاهی زبان شناختی و آگاهی واج شناختی در بررسی خواندن، از کلیدهای اصلی درک موضوع هستند و عاملی مؤثر بر یادگیری خواندن و نوشتن در دانش آموزان است.

تشخیص به موقع اختلال خواندن در دانش آموزان کمک به سزایی به دانش آموز و خانواده او می نماید و عدم تشخیص و مداخله مناسب، تأثیرات منفی و جبران ناپذیری بر زندگی و آینده دانش آموز می گذارد. با حمایت درست و مداخله مناسب، این دانش آموزان می توانند در مدرسه موفق شده و در بزرگسالی نیز انسانی موفق گردند.

پیشینه تحقیق

نتایج پژوهش کریمی، علیزاده و سلیمانی (۱۳۹۲) که به تدوین برنامه و مقایسه اثربخشی سه شیوه آموزش مستقیم، آگاهی واج شناختی و ترکیبی بر درک مطلب خواندن دانش آموزان دبستانی دارای اختلال خواندن پرداخته اند نشان میدهد که آموزش آگاهی واج شناسی نسبت به دو شیوه دیگر در پیشرفت درک مطلب خواندن دانش آموزان دبستانی اثربخش و سودمندتر بوده است.

پهلوان نشان و همکاران (۱۳۹۵) در تحقیق خود به بررسی تعیین اثر بخشی برنامه آگاهی واج شناختی بر دقت دانش آموزان نارساخوان پرداخته اند و نشان دادند کاربرد مداخله آگاهی واج شناختی میتواند همراه با برنامه های آموزشی و توانبخشی در دانش آموزان نارساخوان منجر به تغییر در دقت خواندن آنها شود.

دهقان و همکاران (۱۳۹۶) اثربخشی بازی های شناختی بر عملکرد خواندن دانش آموزان نارساخوان را مورد بررسی قرار داده اند و نشان دادند مداخلات آموزشی بازی های شناختی می تواند رویکرد درمانی مؤثری در جهت بهبود عملکرد خواندن دانش آموزان نارساخوان باشد.

علی پور صنوبری و همکاران (۱۳۹۸) در تحقیق خود به بررسی اثربخشی نرم افزار آموزشی خانواده محور بر مهارتهای خواندن در دانش آموزان ابتدایی با اختلال خواندن پرداختند. نتایج تحقیق نشان داد که آموزش مبتنی بر نرم افزار آموزشی خانواده محور بر مهارتهای خواندن دانش آموزان با اختلال خواندن تأثیر معنادار دارد. بنابراین میتوان گفت محتوای نرم افزار در کنار آموزشهایی که به خانواده ها برای استفاده آن در خانه داده شده بود، توانست روند بهبود مشکلات و ناتوانیهای خواندن در دانش آموزان با ناتوانی خواندن را تسریع بخشد.

هسکچ و دیگران (۲۰۱۰) در پژوهشی به بررسی اثر آموزش فضایی و واجی بر دانش آموزان دارای اختلال یادگیری پرداختند. کار آزمایشی بر روی گروه آزمایش و کنترل ۲۰ نفره در طرح چهار گروهی سولومون نشان داد که این آموزشها بر بهبود اختلالات یادگیری از جمله اختلالات خواندن و نوشتن اثر مثبتی دارد. این پژوهش پیشنهاد میکند که الگوی آموزش واجی و فضایی را در طرحهای آموزشی مدارس برای کودکان دارای اختلال یادگیری باید به کار گرفت.

برکلی و دیگران (۲۰۱۲) با تاکید بر اختلالات خواندن به بررسی راههای بهبود آنها پرداختند. این پژوهش بر روی دانش آموزان راهنمایی انجام گرفت و بر محور آموزش خودگردان به تاثیر بالا بردن آگاهی واج شناختی و فضایی و دیداری بر مهارتهای خواندن پرداخت. نتایج آزمون در گروه آزمایش حاکی از اثر معنادار دوره ۱۰ جلسه ای آموزش بر روی گروه آزمایش بود.

روش تحقیق

پژوهش حاضر با هدف بررسی تأثیر بازی های واجی بر عملکرد روخوانی و خواندن دانش آموزان، به شیوه توصیفی و از نوع تحلیل محتوا انجام شده است و با توجه به روش پژوهش، جامعه آماری پژوهش شامل کلیه اسناد، مدارک و منابع مرتبط با موضوع مورد بررسی می باشد. در این پژوهش ابتدا به بیان مفهوم آگاهی واجی پرداخته و پس از بیان پایه های سازنده لازم برای پیشرفت آگاهی واجی در کودکان و مداخلات درمانی مهم برای کمک به این کودکان، راهکارهای عملی در جهت بهبود آگاهی واجی در کودکان را مورد بررسی قرار داده ایم.

یافته های تحقیق

آگاهی واجی توانایی شنیدن، شناسایی و دستکاری اصوات زبان است. آگاهی واجی از این جهت مهم است که پیشبینی کننده اصلی سطح مهارت های خواندن و هجی کردن در دانش آموزان است. به عبارت دیگر آگاهی واج شناختی شامل آگاهی از ساختمان آوایی کلمات، مهارتی است فرازبانی و دارای سه سطح واجی، هجایی و درون هجایی است و چون مهارت آگاهی واج شناختی، عاملی مؤثر در یادگیری خواندن و نوشتن است، با استفاده از برنامه های آموزشی مبتنی بر آگاهی واج شناختی، می توان پیشرفت خوانداری و نوشتاری کودکان را تسهیل کرد. وجود آگاهی یا دانش زبان شناختی، موقوف به این نیست که کودک بتواند آن را در قالب کلام و بیان درآورد، بلکه کافی است کودک در برخورد با زبان و مطالب روزمره به طور غیرمستقیم بر آن کنترل و تسلط یابد و آن را در اختیار داشته باشد.

توانایی برای آنالیز آگاهانه ساختار صدایی گفتار از دوران کودکی شروع می شود و توانایی کودکان در انجام فعالیت هایی مثل تولید قافیه، تشخیص صدای آغازین کلمات یا تقطیع واج های تشکیل دهنده یک کلمه نشان دهنده رشد آگاهی واجی در آنها است. عملکرد خوب در چنین فعالیت هایی مرتبط با عملکرد وی در فعالیت های خواندن است. توانایی های آگاهی واجی شامل: [۵]

- آگاهی از قافیه
- تقطیع (کلمات، سیلاب ها، واج ها)
- ترکیب (سیلاب ها، واج ها)
- دست ورزی واج ها (ابدال آغازین)
- حذف

در زمان ورود کودک به مدرسه و آغاز یادگیری خواندن و نوشتن، با تجاربی مواجه می شود که متفاوت از تجارب پیشین او در حرف زدن و گوش کردن هستند. مواجه شدن با کلمات نوشته شده ای که کاملاً از یکدیگر جدا هستند و هر کدام از تعدادی حروف تشکیل شده و اغلب آنها متناظر با صداهای گفتاری هستند، به جای برخورد با گفتاری سلیس و آهنگین، کودک را گیج و سردرگم می کند. میزان بهبود عملکرد کودک در خواندن با افزایش درک و فهم وی از ساختار و ماهیت زبان

، توانایی در تقطیع گفتار به کلمات و هجاها و دانستن نظام واج آرای زبان ، بالاتر خواهد بود . [۶]
آگاهی واجی ، مهارت مهمی پیش از آموختن خواندن و نوشتن محسوب میشود و اگر مشکلاتی در این حوزه وجود داشته باشد میتواند سبب مشکلات خواندن و نوشتن شود . کودکان به ترتیب متوالی به صورت زیر در مهارتهای آگاهی واجی پیشرفت می کنند: [۷]

- توانایی شنیدن وزن ها و نظم ها و تجانس آوایی
- شنیدن کلمات در زبان گفتاری
- شنیدن سیلابها در کلمات بیان شده و سپس توانایی بیرون کشیدن سیلابها
- شنیدن صداهای ابتدایی کلمه و توانایی ساخت کلمه که در ابتدا با صداهای خاصی صورت می گیرد.
- تشخیص کلمات هم وزن و بعد از آن ساخت کلمات هم وزن
- توانایی شنیدن صداهای جداگانه در کلمات
- توانایی ترکیب صداها با هم و ساخت کلمه
- توانایی هجی کردن صداها در کلمه
- حذف ، جایگزینی و استفاده از صداها در کلمات.

پایه های سازنده لازم برای پیشرفت آگاهی واجی (صدایی) در کودکان عبارتند از :

- **توجه و تمرکز :** تلاش مداوم ، انجام فعالیت بدون حواس پرتی و ادامه کار با تخصیص زمان کافی
- **شنوایی :** درست شنیدن برای تشخیص صداها
- **کارایی گوش میانی :** کودک مبتلا به عفونت گوش ، سرما خوردگی و چسبندگی گوش ممکن است گوشهایشان مسدود شود که بر سطوح شنوایی و آگاهی واجی و کلامی اثر خواهد گذاشت.
- **پردازش شنیداری :** توانایی شنیدن صداها ، تمیز دادن صداها و کلمات مشابه و تفکیک گفتار از صدای پس زمینه
- **زبان درکی (ادراکی) :** درک مفاهیم ساده مثل آغاز ، پایان ، وسط ، بلند ، کوتاه ، طویل و نرم
- **طرز بیان :** وضوح صداهای بیانی و زبان گفتاری
- **حافظه فعال :** توانایی حفظ موقتی و استفاده از اطلاعات ذخیره شده در درک زبان ، استدلال آوری و یادگیری اطلاعات جدید و به روز کردن اطلاعات در زمانی که تغییراتی رخ میدهد.

وقتی کودک مشکلات آگاهی واجی دارد ممکن است مشکلاتی به شرح زیر هم داشته باشد:

- **خواندن و نوشتن :** تلفظ و نوشتن
- **توجه و تمرکز :** توجه و تمرکز : تلاش مداوم ، انجام فعالیت بدون حواس پرتی و ادامه کار با تخصیص زمان کافی
- **زبان درکی :** درک زبان

- **زبان بیانی:** استفاده از زبان از طریق سخن گفتن، علائم یا شکل‌های ارتباطی دیگر برای بیان خواسته ها، نیازها، ایده ها و افکار
- **طرز بیان:** وضوح صداها و سخن و زبان گفتاری
- **انجام کار آموزشی**
- **دست نویسی کردن**
- **برنامه ریزی و ترتیب دهی:** انجام تکالیف چند مرحله ایی به صورت پشت سرهم برای کسب نتیجه نهایی ایده آل
- **پردازش حسی:** دریافت، تفسیر و پاسخ به محرک حسی در محیط و در بدن
- **کارکرد اجرایی:** مهارت‌های فکری و استدلال آوری رده بالاتر
- **اعتماد به نفس:** ایجاد حس اعتماد به نفس تا کودک توانایی هایش را باور کند.

مداخلات درمانی مهم برای کمک به این کودکان عبارت است از:

- بالابردن توانایی کودک برای تشخیص و ساخت کلمات هم وزن
- بهتر شدن آگاهی سیلابی در کودک
- بهتر شدن توانایی کودک برای ترکیب صداها
- بالابردن توانایی کودک در تشخیص صداها و اول، آخر و وسط کلمه
- در صداکشی به کودک کمک شود.
- بهتر شدن درک مطلب
- کمک به روان خوانی کودک
- بالابردن اعتماد و عزت نفس کودک
- بهتر شدن املا و املا کودک

بعضی کودکان مشکلات آگاهی واجی دارند در نتیجه به آموزش خاص تر و صریح تری برای این مهارتها نیاز دارند تا توانایی های خواندن و املا آنها بهتر شود.

راهکارهای عملی در جهت بهبود آگاهی واجی

۱. اقداماتی که در خانواده می توان در جهت بهبود آگاهی واجی در کودکان انجام داد به شرح زیر می باشند:

- **کار مشارکتی** با اولیا مدرسه برای تعیین اهداف ارتباطی و پیشرفت استراتژی ها و کمک و حمایت از کودک
- **خواندن اشعار کودکانه** به مواجه کودک با کلمات هم وزن و قافیه کمک می کند.
- **خواندن در زمان تعیین شده:** زمان منظم از روز را برای خواندن کتاب برای کودک مشخص کنید.

- **خواندن خانوادگی :** زمان منظمی را تعیین کنید که همه اعضای خانواده کنار هم بنشینند و کتاب بخوانند.
- **خواندن محتواها :** چند محتوای خواندنی در خانه قرار دهید تا کودک در مواجهه با صداهای کلمات قرار بگیرد
- **بازدید از کتابخانه :** اینکار کودک را تشویق می کند تا از خواندن و نوشتن لذت ببرد در حالیکه میتواند به محتوای خواندنی بالایی دسترسی پیدا کند . هم چنین ممکن است برنامه خواندن کتاب ، مثل داستان گویی مهمان ها به او پیشنهاد شود که ممکن علاقه کودک به خواندن را بیشتر کند.
- **برنامه های الکترونیکی :** با استفاده از مهارتهای دیگر مثل خواندن کتابهای روی نوار و استفاده از برنامه های کامپیوتری و یا آی پد ، مهارتهای کودک ارتقا می یابد.
- **ارزیابی گفتار درمانی :** برای اینکه مشخص شود در کدام قسمتها آگاهی واجی ضعیف است و آیا در مولفه های دیگری مثل درک زبانی و طرز بیان و تلفظ مشکلاتی وجود دارد ، ارزیابی انجام میشود.

۲ . فعالیت های عملی برای بهتر شدن آگاهی واجی در کودکان در مدرسه :

- گوش دادن به صداهای در محیط ، شعرها ، کلمات و کلمات گفتاری
- نگاه کردن به کتاب از سنین ابتدایی
- **ساخت صدا :** در مورد اینکه صداهای چگونه در دهان درست میشوند صحبت کنید و صداهای سخت را جلوی آینه تمرین شود
- **الفبا :** نگاه کردن به کتابهای الفبا و شعرهای الفبا
- **خواندن شعرهای کودکان و آواها :** تاکید بیشتر بر روی کلمات هم قافیه شعرها باشد . کتابهایی را با هم بخوانند که بر نقش صدا بیشتر تاکید می شود (مثل قافیه ، متجانس از لحاظ آوایی و یا کلماتی که با صدای مشابه آغاز میشوند.)
- **تفکیک صداهای در کلمات :** برای مثال در مورد صداهای اول کلمه صحبت کنید مثلاً کلماتی که با م آغاز میشوند را بگویند و سپس کلمات بیشتری را پیدا کنید.
- **من جاسوس هستم :** بازی من جاسوس هستم را انجام دهید و به نوبت اشیای که با صدای خاصی آغاز میشود را مشخص کنید (مثلاً من جاسوس هستم و به دنبال چیزی میگردم که با ت آغاز شود).
- **سیلابها :** کودک را تشویق کنید سیلابها در کلمات را با دست زدن یا کوبیدن پا به زمین نشان دهد . سپس نامهای خواهر و برادرها ، گربه یا سگ و یا اعضای خانواده و همکلاسی ها صدا کشی کند.
- **کیف لمسی :** بزرگترها و کودک میتوانند به نوبت اشیای بیرون بکشند تا بر روی موارد زیر تمرکز شود:
 - **وزن :** کلمات جفتی را داخل سبد قرار دهد . اگر دو مورد مشابه بود آنها را هم جفت کنید
 - **سیلابها :** اشیای مختلفی داخل سبد (مثل اسباب بازی و غذای پلاستیکی) بگذارید . از کودک بخواهید یکی را بردارد و سیلابهای آنرا بگوید
 - **بخش کردن صدا :** یک جفت از اشیای را بردارید که صدای مشابه در آنها وجود دارد و در سبد بگذارید . هر

کودک اشیای را برمیدارد و می گوید چند صدای مشابه دارند. توجه داشته باشید بیشتر روی تعداد صداها تمرکز کنید نه تعداد حرفها (مثلا د-س -ت تعداد صدای مشابهی مثل د-ا-س (دارد). در ابتدا ممکن است بخواهید از سازه هایی برای نشان دادن هر صدا استفاده کنید.

- **جملات بی معنی:** جملاتی و بدون معنی درست کنید که با صداهای مشابه درست می شوند.
- **کلمات جفتی:** به لیستی از کلمات جفتی آشنا فکر کنید و سپس جا به جا کردن صداهای اول هر کلمه را امتحان کنید تا اشتباه تلفظی به وجود آید.
- **جابجایی صدا:** به نوبت صداهایی را در کلمه تغییر دهید تا کلمه جدیدی درست شود.

نتیجه گیری

خواندن یکی از پیشرفته ترین و پیچیده ترین تواناییهای ذهنی انسان است. خواندن یعنی ارتباط کلی فرد با یک سری اطلاعات سمبلیک (نمادین) که به جنبه بصری یادگیری اطلاق می شود. اصطلاح اختلال خواندن (نارسا خوانی) به هر گونه عدم توانایی در خواندن اطلاق می شود که بدلیل آن دانش آموزان در زمینه خواندن از سطح پایه کلاس خود عقب می افتند و هیچ گونه شواهد عینی دال بر نارسایی هایی چون عقب ماندگی ذهنی، آسیب مغزی، مشکلات هیجانی و فرهنگی و مشکلات گفتاری وجود ندارد. در این راستا برای رشد خواندن و نوشتن آگاهی واج شناختی، به عنوان پیش بینی کننده قوی شناخته شده است و بین خواندن و نوشتن و آگاهی شناختی واجی ارتباطی دو طرفه وجود دارد.

در جهت بهبود عملکرد خواندن می توان از ترکیب آموزش بازی های واجی با فعالیت های کلاسی دانش آموزان استفاده کرد. دانش آموزان با توانمند شدن در پردازش واجی و ارتباط موجود میان واج ها، در شناسایی کلمات موفق تر خواهند بود و در نتیجه میزان صحیح خوانی متون و سرعت خواندن آنها افزایش خواهد یافت. بازی های واجی منجر به افزایش آگاهی دانش آموزان از ساختمان زبان می شود و این موضوع باعث می شود در برخورد با زبان و مطالب نوشتاری به طور غیرمستقیم دانش آموز تسلط یابد. میزان عملکرد دانش آموزان در خواندن با افزایش درک و فهم وی از ساختار و ماهیت زبان، توانایی در تقطیع گفتار به کلمات و هجاها و دانستن نظام واج آرای زبان، افزایش می یابد.

منابع

۱. کریمی، عبدالعظیم، بررسی اجمالی نتایج مطالعه بین المللی پیشرفت سواد خواندن پرلز ۲۰۰۱. تهران: انتشارات پژوهشگاه مطالعات آموزش و پرورش. ۱۳۸۴
۲. الداغی، آنیثا؛ تاثیر روش تدریس و یادگیری تعاملی بر پیشرفت مهارت های درک مطلب (متون ادبی و اطلاعاتی) دانش آموزان پسر پایه چهارم ابتدایی منطقه ۱۸ آموزش و پرورش شهر تهران، فصلنامه تعلیم و تربیت، ۳۷ (۳)، ۱۴۰۰، ۱۸۲ - ۱۶۳
۳. همتی علمدارلو، قربان؛ توکلی، فریبا؛ اثربخشی بازی های توجه بر عملکرد خواندن دانش آموزان دختر با نارساخوانی، مطالعات روانشناسی تربیتی، زمستان ۱۳۹۹، شماره ۴۰

۴. شوکتی، امید؛ درمان مشکلات (خواندن) دانش آموزان، ۱۳۹۲، <http://pst.blogfa.com/post/66>
۵. دهقانی، فریده؛ آگاهی واجی و اختلالات صدای گفتاری، ۱۳۹۹، [/https://gofkar.com](https://gofkar.com)
۶. دستجردی کاظمی، مهدی؛ سلیمانی، زهرا؛ آگاهی واج شناختی چیست، پژوهش در حیطه کودکان/استثنایی/ سال ششم، شماره ۴، ۱۳۸۵، ۹۵۴ – ۹۳۱
۷. سلحشوری، سارا؛ آگاهی واجی چیست، ۱۳۹۸، [/https://www.noskhe.com/32478](https://www.noskhe.com/32478)